



OSVRTI

odgoj za kršćansko DJELOVANJE

Joseph Gevaert

Sastanak evropskih katehetskih radnika

London, 15.—20. svibnja 1978.

Evropski katehetski radnici održali su svoj studijski sastanak, koji se održava svake godine, u svibnju 1978. na neosporno aktualnu temu: *odgoj za kršćanski način djelovanja*. Pet studijskih grupa (dvije za njemački jezik = Nj. I., Nj. II.; dvije za francuski jezik = F. I., F. II.; jedna za engleski jezik = E) produbilo je kroz pet dana — temeljeći sve na posebnom *Dossieru*,¹ bez stručnih izvještaja, i bez proglašenja službenih zaključaka — neke vidove ovog problema. Diskusija se vodila o slijedećim problematičnim središnjim točkama: 1) Postoji li poseban kršćanski način djelovanja te, ako postoji, u čemu se sastoji, koja su mjerila za nje-

govo prosuđivanje? 2) Gdje se i prema kojim mjerilima može odgajati za kršćanski način djelovanja?

Na slijedećim stranicama pokušat ćemo da — u neizbježno sažetom obliku — prikazemo složenost i bogatstvo razmjene misli i rasprava, zbijenih u deset izvještaja studijskih grupa.

1) Postoji li specifično kršćanski način djelovanja?

Više nego da se točno i jasno izlože pravci odgoja za kršćanski način djelovanja, na ovom se sastanku osjetila potreba da se, bar u nekoliko bitnih točaka, razbistri narav kršćanskog ponašanja, slijedeći nadasve ova pitanja: 1) Postoji li poseban kršćanski način djelovanja različit od etičkog djelovanja i općenito od ljudskog djelovanja i 2) u čemu se posebno sastoji »kršćans-

¹ *Dossier*, koji je unaprijed bio poslan svim sudionicima, sadržavao je slijedeće priloge: P. MOSIS, *La »loi« dans l'Ancien Testament*; K. NICHOLS, *Ethique biblique et évangile de l'amour*; G. DUPERRAY, *Point de vue théologique sur l'agir chrétien (cinq thèses)*; J. CHARYTANSKI, *Les sacrements et la formation de la conscience*;

G. C. MILANESI, *Le processus de socialisation et l'initiation à l'agir chrétien. Point de vue d'un sociologue*; K. NICHOLS, *Attitudes et morale*; H. ROTH, *La maturité éthique comme résultat du processus d'apprentissage du comportement éthique*; J. L. PEREZ ALVAREZ, *Dimensions et perspectives ed l'éducation à l'engagement chré-*

ki« značaj kršćanskog djelovanja i koja su mjerila za označavanje tog djelovanja?

1) Kriza kršćanskog identiteta

Neke su studijske grupe željele naglasiti nadasve značaj krize koja je zadesila suvremeni kršćanski način djelovanja u zapadnom svijetu. Stavljajući problem u povijesni okvir, I. francuska grupa označila ga je kroz ove tri faze:

a) Vrijeme općenitog kršćanstva: činilo se da djelovati kršćanski ne predstavlja nikakve poteškoće. Shvaćalo se kao djelovanje prema određenom moralnom sustavu, uz određene pobožne vježbe i neke naročite kreposti, kao npr. poslušnost. Taj je sustav osobito težio za ostvarenjem pojedinačne osobe i odgovarao je, u Evropi, načinu većine ljudi.

b) U drugom razdoblju, bližem našem vremenu, djelovati na osobit kršćanski način značilo je gotovo poistovjetiti se s društveno-političkim obvezama. Sva se pažnja usredotočila na temu oslobađanja potlačenih i na izgradnju pravednog svijeta.

c) Sad se mnogi kršćani nalaze u fazi zbunjenosti u vezi s vlastitim identitetom. S jedne se strane ustanovilo da zalaganje na društveno-političkom polju nije ni po čemu monopol kršćana. S druge strane, kršćani slijede putove koji se protive jedan drugome i oprečni su u rješavanju društveno-političkih problema, tako da nestaje slika čvrstog djelovanja na kršćanski način, što je sve bilo izraz kulturnog kršćanstva. Rušenje sveopćih kršćanskih uzora ostavlja prostor za brojne mjesne posebnosti. Napredovanjem sekularizacije najveći dio kršćana više ne vidi ka-

mo smjestiti poseban kršćanski način djelovanja, pa se stječe dojam da se više ne zna koje su značajke takvog djelovanja (F. II.). Otuda proizlazi i uvjerenje da se kršćanski način djelovanja sastoji samo u činima crkvenosti i kulta te određena nemogućnost da se kaže u kojem su smislu kršćanska vjera i religiozna praksa važni za djelovanje (E).

Pred tom krizom identiteta čini se da je traženje mnogih kršćana podložno slijedećim nastojanjima: tražiti iznova određene vrijednosti, npr. odgovornost, i promicati određene grane koje drugi zanemaruju, npr. ponovno buđenje moralne svijesti.

— Priznati da ne postoji neki kršćanski način djelovanja materijalno različit od ljudskog djelovanja zajedničkog svim ljudima. Kao posljedica toga slijedi traženje identiteta kršćanskog načina djelovanja u *ulozi kritike*, vrednujući u ime Evanđelja djelovanje koje se izvodi zajedno s drugima.

— Ponovno pronaći izvorno nadahnuće kršćanskog načina djelovanja, tj. vlastita obrazloženja, koja proizlaze iz vjere u Boga i u Krista: ljudsko djelovanje postaje kršćansko kad se nešto čini u ime Krista i poradi Kraljevstva Božjeg. (F. II.)

2) Njegova teologija i posebnost

Prije svega napomenimo da se različitim studijskim grupama nije svidjela pretjerana pažnja s obzirom na ono što je »posebno kršćansko«, dok su više voljeli govoriti o »kršćanskom identitetu«. Doista, nije toliko važno znati koje točno određene sastavne dijelove posjeduje isključivo kršćanin, koliko da se postigne da u njegovu djelovanju kršćanska vjera bude ostvare-

na i provedena u potpunosti i na izvorn način u djelo.

Različite su grupe, dakle, utrošile mnogo vremena i energije, podsjećajući na neka teološka obilježja posebnosti toga fenomena prerađujući velikim dijelom pet teza G. Duperraya sadržanih u *Dossieru*. Budući da se radi o općenito dostupnom znanju u teološkoj literaturi, sažetak može s obzirom na to biti kraći.

a) Ljudski način djelovanja zajednički je svima

Praktično, sve su studijske grupe istaknule da se *objekt* kršćanskog načina djelovanja, njegova stvarnost i objektivnost, ne razlikuju od općenitog ljudskog načina djelovanja. Djelovati etički sigurno je temeljni zahtjev kršćanskog načina djelovanja, a to se snažno ističe i u NZ. Ali kršćanin ne posjeduje takvo djelovanje kao nešto posebno i samo njemu vlastito. Stoga, kad u Evanđelju Isusu iz Nazareta postavljaju pitanje koje je u uskoj vezi s etičkim djelovanjem, On kao primjer stavlja djelovanje jednog nekršćanina, Samaritanca, koji s drugima postupa kao sa svojim bližnjima. (Nj, I.)

Prema teologiji stvaranja svako je ljudsko biće, ukoliko je Božje stvaranje, po vlastitoj savjesti pozvano i u stanju činiti iste stvari koje čini i kršćanin. (Nj. I.) »Prema tome, kršćanin ne nalazi 'u svijetu' ništa što bi bilo njemu vlastito i pridržano na taj način da ni u jednom slučaju neki nekršćanin ne bi tu imao pristupa. (Osim, razumije se, onog što smo nazvali vježbama vezanim uz crkvenost.)« (Duperray, 531)²

² Sudionici sastanka nisu htjeli raspravljati o brojnim problemima koji se odnose na načela i na etička pravila kršćanske objave, odnosno na njihov odnos prema prirodnom moralu.

b) Djelovati kršćanski znači djelovati s novom namjerom

Ljudsko i etičko djelovanje postaje »kršćansko« kad bude postavljeno i prihvaćeno u drukčijem opsegu, to jest u dimenziji kršćanske vjere. »Kršćanski« vid proizlazi u vezi s Kristom. Ostvaruje se kao stvarnost i izraz stava kršćanske vjere, koji preoblikuje namisao i obrazloženje djelovanja (E). Sve to zajedno — radnje, stavovi i ponašanja — čini način djelovanja nekog kršćanina i upravljano je, ili bar teži da to bude, posebnom intencionalnošću, koja se u posljednjoj analizi označava kao stvarnost 'Kraljevstva' (Duperray 532).

Različite studijske grupe imale su, međutim, na umu da je taj način govora još uvijek skrajnje nejasan: »posebna intencionalnost«, »odnos s Kristom« itd. Strogo uzevši, mogao bi se shvatiti u sasvim subjektivnom i intimističkom smislu.

c) Konkretizacija nekih mjerila za kršćanski način djelovanja

Da bi se prešlo na stvarnija i, u odgoju za kršćanski način djelovanja upotrebljivija mjerila, studijske su grupe naznačile u biti slijedeće:

1) Kršćanski način djelovanja treba shvatiti polazeći od posebnosti postojanja ili od kršćanske vjere. Ta je vjera u biti stvarnost koja nadilazi etičko ponašanje. Ona je Božji »dar«, milost otkupljenja i oslobođenja, koja čovjeka poziva na duboko obraćenje pred Bogom i pred drugima, postavlja ga u novo crkveno zajedništvo i šalje ga u svijet da svjedoči i ostvaruje Božje Kraljevstvo. (Nj. II.)

Djelovati kao kršćanin značilo bi, dakle, djelovati tako da se po tom djelovanju ostvaruje i očituje milost kršć-

ćanskog otkupljenja i ostvarenja Božjeg Kraljevstva.

2) Temeljno mjerilo za to jest djelovanje Isusa iz Nazareta. »Posebnost se ne nalazi toliko u nekom posebnom načinu ponašanja, nego nadasve u cjelokupnosti njegova načina djelovanja, koje je u isto vrijeme svečano otvorenje povijesti slobode (Eröffnung von Freiheitsgeschichte) i sudjelovanje u povijesti ljudske patnje. Krist ove dimenzije privodi njihovu ispunjenju u radikalnom darivanju samoga sebe sve do smrti. Taj se stav ukorjenjuje u suglasnosti Isusa s Ocem. Posebnost Kristova djelovanja ne može se, dakle, pronaći u samoj etici, koja se shvaća kao traženje posebnih normi, nego mora biti istražena u kristološkoj perspektivi. (Nj. II.)

3) Engleska jezična grupa najviše je pažnje posvetila sadržajima evanđeoske poruke i bezuvjetnim zahtjevima kršćanske vjere. Tumačenje i stvarno životno ostvarivanje mora voditi brigu o tim temeljnim istinama Evanđelja i o ljudskom nacrtu koji u njemu biva obilježen.

d) Kršćanski način djelovanja proz povijest

Sva mjerila nabrojena pod c) jesu otvorena mjerila: potvrđuju da treba i u stvarnom životu i u povijesti obistinuti milost kršćanskog oslobađanja. Iz toga slijedi:

— Potrebno je pogledati određene povijesne likove da bi se razaznalo što znači djelovati kao kršćanin. Svi se kršćani slažu kad se kaže da je, na primjer, sv. Franjo Saleški djelovao kao istinski kršćanin. I mnogi nekršćani priznaju da je Papa Ivan XXIII. ostvario autentično kršćanski način djelovanja. (Nj. I.) Ali to ne dopušta da se ka-

že da se ovdje nalazimo u prisutnosti kršćanskog djelovanja u čistom stanju. Radi se o djelovanju označenom povijesnom razmjernošću i posebnosti kultura. (Nj. I.)

— Engleska jezična grupa očitovala je posebnu osjetljivost za ovu povijesnu razmjernost: izvjesni čini koji se u određenom trenutku pojavljuju kao kvalificiran izraz kršćanskog načina djelovanja, u drugom povijesnom trenutku mogu biti odbačeni kao nekršćanski. Štoviše, i mjerila Pisma kojima se prosuđuje kršćanski način djelovanja čitala su se i tumačila na različite i ponekad protuslovne načine, na primjer hijerarhija vrijednosti, odnos muškarac-žena, pa čak i izrazi kao: »Ljubite jedni druge kao što sam ja ljubio vas.« (E)

— Neprestano je potrebno da se kršćanski način djelovanja, da bi sačuvalao vlastitu izvornost, podvrgava kritičkom sudu Evanđelja i mišljenju (consensusu) Crkve. (F. II.)

— Djelovati kao kršćanin jest zadaća koju treba uvijek nanovo na sebe preuzimati. To zahtijeva hrabrost i stvaralački zanos. Uloga Duha Božjega bitna je u provođenju ove zadaće. (Nj. I.)

— Nije toliko težak problem doznati gdje su prisutna mjerila kršćanskog djelovanja (Biblija, primjer Isusov, velika predaja kršćanske vjere ...) koliko je teška njihova stvarna primjena u uvijek sve raznolikijim prilikama povijesti i kulture. (Nj. I., F. II.)

II) Odgajati za kršćanski način djelovanja

U drugom dijelu Sastanka trebalo je razmisliti o mjestima i iskustvima spe-

cifičnim za razumijevanje kršćanskog načina djelovanja; posebice o ulozi koju mogu na ovom području imati vjersko poučavanje i kateheza. Zatim, radilo se o tome da se ustanove mjerila za učenje tog načina djelovanja. Činjenica je, međutim, da se zbog pomanjkanja vremena, problem mjerila nije produbio i veći dio grupa ograničio se na neke upute.

1) Iskustvo liturgije

Na početku Sastanka čuli su se usamljeni glasovi, prema kojima bi se posebni kršćanski način djelovanja sastojao u činima crkvenosti i kulta, posebice u Euharistiji. Ispitujući stvari više iz bliza, treba reći da stvarna liturgija — kakva se doista prakticira po župama — nije neko previše prikladno mjesto za učenje kršćanskog nastupa. Mladi stavljaju prigovore da liturgija nije zanimljiva, da nema nikakva značenja, da je to neka nerazumljiva stvarnost. Liturgija mjesne Crkve na mnogim je mjestima povod odbijanju poistovjećivanja s Crkvom. (Nj. I.)

Sigurno, postoji nerazdjeljiv odnos između Euharistije i kršćanskog načina djelovanja. U jednoj studijskoj grupi (E) zahtijevala su se takva »euharistijska slavlja koja će zaokupiti cijelu osobu te radati stvarnim zauzimanjem u društvu«. Druga je grupa, međutim, uporno nastojala oko činjenice da je kršćanski način djelovanja uvodni preduvjet za uspjeh Euharistijskog slavlja (Nj. I.) Postoji kriza Euharistije upravo zbog toga što u evropskom društvu blagostanja, postoji kriza takvog djelovanja. Učenjem kršćanskog načina djelovanja u nekoj grupi mladi postaju »sposobni za liturgiju« (liturgiefähig). Bez njega liturgija postaje nad-

gradnja (superstruktura) života. (Nj. I.)

2) Iskustvo kršćanskih grupa

Kod svih sudionika sastanka postojala je široka suglasnost s obzirom na tvrdnju da su grupe mladih kršćana (ili grupe mladih i odraslih, npr. s roditeljima itd.) najprikladnije mjesto za učenje kršćanskog načina djelovanja.

U raznim evropskim zemljama ističu vrlo pozitivna iskustva s izvanškolskim i župskim grupama. Iz tih grupa proizlaze uvjereni i praktični kršćani, dok mladi koji nisu nikad imali iskustvo u nekoj grupi koja gaji takvo djelovanje u velikom broju napuštaju Crkvu. (Nj. I.) Da bi ostali u Crkvi, mladi osjećaju potrebu da budu povezani s bar dvije grupe, a to su *obitelj* i *grupa mladih*. S obzirom na dob i društvenu okolinu naglasak može biti stavljen bilo na obitelj, bilo na omladinsku grupu (koja u ponekim slučajevima može i sasvim zamijeniti obitelj). (Nj. I.) Nažalost, previše je ograničena ponuda grupa jer ima malo svećenika na raspolaganju (dok u isto vrijeme nema organiziranog mjesta za odrasle laike). (Nj. I.)

3) Mjerila za grupe kršćana

Bez sumnje, nije svaka grupa mladih mjesto za učenje kršćanskog djelovanja.

U prvom redu čini se važnim da grupe koje se vježbaju u tome treba da budu organizirane oko stvarnih zanimanja i službi (glazba, ministranti, karitas itd.). Inače se rasprše u kratko vrijeme. Kao drugo, unutar tih grupa bivaju stavljeni u pokret procesi kršćanskog i duhovnog učenja, u više ili manje izričitim oblicima, već prema dobi. Sa strane nekih sudionika bilo je

naglašeno da bi, na primjer, u pubertetu — u razdoblju kad se mladi manje zanimaju za duhovno i vjersko — učenje tog djelovanja moralo biti više neizravno, dok za odraslije mlade ljude (počevši od 18. godine) to učenje može biti izravno te može prijeći i u raznolike grupe izričito duhovnog određenja (biblijske grupe, grupe apostolata itd.). (Nj. I.)

Učenje kršćanskog djelovanja u grupama ovisi u velikoj mjeri o osobnostima i svjedočenju onih koji vode te grupe. Kroz ostvarenje intenzivnih ljudskih odnosa, nadahnutih gledanja kršćanske vjere, animator se na neki način mora pojaviti kao uzor toga stila djelovanja. (E) Potrebno je ipak mladima ostaviti dovoljno slobode, postupno naglašavajući njihov smisao za odgovornost. (E)

Da li će se prednost za animatora grupe dati svećeniku ili laiku, ovisi u velikoj mjeri o mjesnim mogućnostima i o društveno kulturnim činjenicama. Općenito mladi daju prednost animatorima koji su nešto stariji od njih. (Nj. I.)

Kao *metodu učenja* različite studijske grupe ističu nadasve življenje *iskustva* kršćanskog načina djelovanja. Dakle, stvarne su mogućnosti za istraživanje ljudske stvarnosti i ljudskih iskustava, za otkrivanje vjerske dimenzije u njima i za razmišljanje nad činjenicom da kršćanska vjera poziva na ljudsko zalaganje (E). Uzimanje udjela u kršćanskoj vjeri zahtijeva također i vidljivi izričaj zajedničkog djelovanja (E).

Nažalost, nedostatak vremena nije studijskim grupama dopustio da naknadno prodube načine postojanja i metode za organizaciju postupaka učenja kršćanskog načina djelovanja. Prikup-

ljene su neke oznake: »Grupe treba da rade po stvarnim nacrtima; treba da budu na raspolaganju i drugim osobama izvan grupe; potrebno je izbjegavati da djelatnost grupa krene pravcem koji odjeljuje grupu od crkvenog zajedništva (npr. politizacija u marksističkom smislu); izbjegavati pod svaku cijenu da količina »riječi« unutar grupe ne prevagne nad »djelovanjem« (Nj. I.)

Nije sada zgodna da se, pa ni ukratko, izlažu brojne »opomene« formulirane prema mnogim zajednicama koje se izlažu opasnosti da postanu geta. Općenito postoji težnja da se zajednice i grupe pomalo mitiziraju. (F. I.)

Osim grupa u užem smislu, učenje o kršćanskom načinu djelovanja može imati valjanu pomoć u vikend susretima, školama-ljetovanjima, danima duhovne obnove i duhovnim vježbama itd. (E)

4) Doprinos školske kateheze

Gotovo sve studijske grupe naglasi-le su ograničenost i nedostatnost vjerskog poučavanja i školske kateheze u redosljed učenja kršćanskog načina djelovanja, bilo zato što vjerska pouka ima pretežno intelektualni značaj, bilo zato što u ozračju škole nije moguće ostvariti »*razvoj odgoja u vjeri*« (E), što je prijeko potrebno kao mjesto za shvaćanje takvog djelovanja.

Uza sve to Sastanak je ponovno potvrdio važnost umnog elementa, kao i elementa razmišljanja.

— Oblikovanje za kršćansko djelovanje moglo bi biti potpomagano programom poučavanja vjere, koji će pomoći djeci i mladima da očituju Evanđelje u svjetlu vlastitih iskustava i obratno (E). Osim toga, potrebno je da obrazovanje učitelja vjere bude manje

teoretsko i školsko te da se cijeni također i veće poznavanje stvarnih ljudskih prilika (E).

— Znanstveni način mišljenja (uzdizanje i apsolutizacija jedino iskustvenih znanosti), koji prevladava u suvremenoj kulturi, ili onaj koji je ideološki i politički instrumentaliziran u nekim zemljama, često postavlja velike poteškoće, koje priječe izvorno raspoznavanje kršćanskog načina djelovanja. Ti prigovori, koji bi htjeli biti »znanstveni«, dolaze u sukob s ozbiljnijim znanstvenim dokazima. Potrebno je također priznati istinitost ili lažnost napadaja, jer znanstvena kritika služi također i oslobađanju kršćanske vjere od izvjesnih povijesnih naslaga. Nadasve je važno, u vjerskoj obuci, poći s onu stranu iskustvenih znanosti, a da se ni najmanje ne odričemo od spoznajnog temelja našeg poučavanja. Da bi se pristalo uz poimanje kršćanskog načina djelovanja, prijeko je potrebno pristati uz simboličku dimenziju ljudskog postojanja. Sigurno, ta simbolička dimenzija nema kao cilj ispravnost i strogo znanje, već ona snažno uključuje osobu. (Nj. I.)

— Različite studijske grupe bile su osobito sklone modelu koji je izradio prof. G. Stachel iz Mainza³. Radi se o modelu odgoja za djelovanje u kojem je nadvladana isključivost spoznajnog vida te je na didaktički način priznata i vrednovana složenost čuvstvenog prihvaćanja injegova važnost za djelovanje. Istaknuti su slijedeći sastavni dijelovi:

a) Mogućnost spoznajnog/čuvstvenog prihvaćanja posredstvom pripovijedanja i posredstvom umjetničkog i

³ U Dossieru: *L'apprentissage du comportement éthique*. Podrobnije vidi u: D. MIETH — G. STACHEL, *Ethisch handeln lernen*, Zürich/Köln, Benziger Verlag, 1978.

audiovizualnog posredovanja (priopćavanja). Naša zapadna kultura, unatoč najezdi slike, osjeća nedostatak izvornih uzora djelovanja.

b) Mogućnost priziva na osobnu praksu odgajnika, također i izvan škole ili katehetskog poučavanja.

c) Potreba razumnog tumačenja predstavljenih uzora i življene prakse, što dopušta podudaranje u prihvaćanju ili u kritici, a može potaknuti i obrazlaganje i zanos. (Nj. I.)

III) Odgoj za etičko djelovanje

Premda odgoj za etičko djelovanje nije bio izravan i neposredni predmet ovog sastanka, sudionici su se neprestano doticali te teme. Neke su mu studentske grupe posvetile veliku pažnju, smatrajući ga važnim sastavnim dijelom odgoja za kršćanski način djelovanja. S obzirom na kršćansku etiku takav odgoj predstavlja, uostalom, vrlo važne poteškoće. Na didaktičkom planu on se nalazi među nerazvijenim područjima vjerske obuke.

1) Predrasude s obzirom na kršćansku etiku

Odgoj za kršćansko djelovanje često je spriječen nizom predrasuda s obzirom na kršćansku etiku. Među mladima često se čuju ovi prijekori: u njemu prevladavaju zabrane (stroga i nepopustljiva pravila); neostvarivanje kršćanskih ideala sa strane vjernika; negativan stav prema životu (uništava spontanost, vršenje pokusa i prirodnu dobrotu); verbalizam i odvajanje od stvarnih mogućnosti ljudskog života; odvojenost od konkretnog i realnog života; pomanjkanje sigurnosti i čuvstvenosti. (Nj. II.)

Predrasude su vrlo snažne i s obzirom na *socijalizaciju*. Na istoj razini kao odrasli, mnogi gotovo isključivo misle na socijalizaciju ili resocijalizaciju mladih, tj, na njihovo uključivanje u društveni sustav u kojem su isti odrasli bili obrazovani. Ti isti odrasli ne ispituju kritički etički odgoj koji su primili, ili to čine na pogrešan način, optužujući ujedno i prošlost, zaboravljajući kulturne promjene do kojih je u međuvremenu došlo. (F. II.)

Među mladima najraširenija je predrasuda da je sve ono što potječe iz prošlosti nadvladano i da ne sadržava dragocjenih uputa za ljudsko ostvarivanje vlastitog bivovanja.

2) Postaje u razvoju etičkog odgoja

U XX. stoljeću svjedoci smo triju susljednih značajnih faza etičkog odgoja, također i na području kateheze:

— moral dužnosti, u kojem prevladava poslušnost vanjskim pravilima, obilježen razumnošću;

— moral uvjerenja, koji proizlazi iz pounutrašnje zakona, označen subjektivnošću i snagom osjećaja;

— moral odgovornosti, koji je povezan s poviješću, s osobama i stvarima te dopušta pristajanje uz veću uzajamnu odgovornost. Taj moral odgovornosti dopušta da se daje pravo osobnom uvjerenju i u većoj mjeri osigurava crkvenu vidljivost kršćanskog djelovanja. (F. II)

3) Socijalizacija i etički odgoj

Različite su studijske grupe više puta naglašavale potrebu da socijalizacija i norme ponovno zadobiju pozitivnu važnost. Etički zakoni jesu neka vrsta kristalizacije prošlih iskustava, koja su sposobna izraziti pravo čovjekovo tra-

ženje. One pružaju razmjernu pomoć, potporu i sigurnost, koja dopušta da se napreduje na mudar način. Nije moguće u svakom trenutku ponovno pronaći etičke zakone i modele za djelovanje. Utvrđena pravila i iskušani uzorci dopuštaju da se mirnije kreće u sve širem području ljudskog života. (Nj. II., F. II.)

U etičkom odgoju nije dobro uporno nastojati jedino oko slobode. Za većinu osoba i za veći dio ljudskog djelovanja ostaju značajni razni oblici poslušnosti i nasljedovanja. (Nj. I.) Pred kulturom koja je osvojena ideologijom slobode može biti dolično uvrstiti etičko i kršćansko djelovanje u okvir *traženja izvorne čovječnosti*. Previše uporno nastojanje oko slobode izlaže se pogibelji da se prouzroče bolne ideološke nesuglasice. (Nj. I.) Socijalizacija je, dakle, u obilnoj mjeri put pristupa slobodi i odgovornosti. (Nj. I.)

II. njemačka grupa podvukla je važnost razmišljanja o iskustvu da bi se otkrile vrijednosti koje su uključene u nekom djelovanju. To, međutim, zahtijeva odgojitelje koji će imati vremena za mlade i koji će biti spremni saslušati ih. Osim toga, potrebna je i zajednica koja se vježba u takvom djelovanju, a spremna je prihvatiti te mlade ljude. (Nj. II) Etički odgoj zahtijeva općenito strpljivost i mnogo vremena. »Odgojiteljeva osobnost odlučujuća je za uspjeh: nezamisliv je etički odgoj bez ljudskog međuodnosa. Etički odgoj zadobiva svoj oblik na poseban način u osobnosti odgojitelja: u njegovim čuvstvenim odnosima, u njegovoj sposobnosti da suosjeća s drugima i da se s njima raduje, u životnom iskustvu, u njegovoj mjerodavnosti, askezi, vjerdostojnosti, molitvi . . .« (Nj. II.)

Preveo: Rudi Paloš